

НАС ЗАПИТУЮТЬ

Наша постійна читачка з м. Вінниця, лікар Світлана Михайлівна Зарецька запитує, чому останнім часом у пресі публікується мало матеріалів про реабілітацію жертв політичних репресій, як проходить цей процес сьогодні.

Прокоментувати цей лист ми запропонували начальнику реабілітаційного відділу Служби безпеки України Олексію Дмитровичу Лябаху.

На рубежі 80-90-х років та в наступні роки одним з головних завдань громадських організацій, передових людей суспільства стало завдання розкрити правду про політичні репресії, з'ясувати і оприлюднити загальне число репресованих громадян. Перші, несміливо-вимушені кроки в цьому напрямку зробило керівництво колишнього СРСР, яке ще у 1988 році зорієнтувало республіканські комітети та місцеві управління КГБ на перегляд кримінальних справ. Однак при цьому чомусь штучно обмежувались хронологічні рамки роботи, яка охоплювала період 30-50-х рр.

Значним поштовхом для активізації процесу реабілітації, вдосконалення методики роботи стало прийняття 17 квітня 1991 року Закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні». Характерно, що згаданий законодавчий акт Україна прийняла першою серед інших союзних республік. В підготовці Закону найактивнішу участь взяли працівники органів безпеки.

Точніше ніж в преамбулі Закону не скажеш: «...На землі України пролилося багато людської крові. Мільйони безвинних людей на підставі антигуманних і антидемократичних законів та внаслідок прямого беззаконня і свавілля зазнали переслідувань за свою політичну діяльність, висловлювання та релігійні переконання».

Прийняттям Закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» Верховна Рада гарантувала народу, що подібне ніколи не повториться в нашій державі, що права людини і законність будуть свято і непорушне дотримуватись.

На виконання вимог Закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» від 17 квітня 1991 р. наказом голови Служби безпеки України від 26.07.1993 р. був створений реабілітаційний відділ. Його функціональні обов'язки полягали у:

- відборі з архіву СБУ кримінальних справ, їх перегляді, підготовці висновків у відповідності до законодавчих і нормативних актів;
- здійсненні методичної допомоги та контролю за станом вказаної роботи в регіональних органах СБУ;
- розгляді запитів, скарг, заяв, що стосувались питань реабілітації;
- виявленні документальних матеріалів, котрі мають історичну та наукову цінність і можуть бути використані для підготовки серії книг

«Реабілітовані історією».

Реабілітаційний відділ Служби безпеки України в своїй діяльності неухильно керується вимогами Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», постановою Верховної Ради України від 24 грудня 1993 року про тлумачення окремих положень згаданого нормативного акта, вказівками Верховного суду, Генеральної прокуратури і Служби безпеки України, прийнятими на їх виконання.

Станом на 1 січня 1997 р. Службою безпеки України згідно з Законом України від 17 квітня 1991 р. було переглянуто 259267 архівних кримінальних справ, на основі чого реабілітовано 212052 громадянина, відмовлено у реабілітації 84717 особам.

На 1 квітня 1997 року в архівах Служби безпеки України та її регіональних органів було не опрацьовано 17058 архівних кримінальних справ. Водночас, обласними управліннями Служби безпеки у Волинській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Луганській, Миколаївській, Рівненській, Херсонській, Харківській, Черкаській, Чернівецькій областях ця робота повністю завершена. Наближається до кінця вона у Вінницькій, Донецькій, Тернопільській та інших областях.

В останні роки, в процесі перегляду архівних кримінальних справ спостерігається тенденція збільшення кількості справ, за якими відмовлено в реабілітації репресованим громадянам, т. б. підтверджена законність їх притягнення до кримінальної відповідальності. Так, у 1994 році на основі переглянутих 50693 справ було винесено 32436 висновків про реабілітацію репресованих та 29897 — про відмову в ній. В 1995 році у 29714 справах винесено 19169 позитивних висновків та 19182 негативних.

У минулому році Службою безпеки України переглянуто 26500 архівних кримінальних справ, за якими реабілітовано 14849 громадян, відмовлено в реабілітації 15337 особам. За чотири місяці поточного року опрацьовано 8190 справ, за якими винесено 3830 реабілітаційних висновків та 6001 — про відмову.

Цілком природно постає питання, чому збільшується кількість відмов в реабілітації репресованих громадян?

Матеріали кримінальних справ свідчать і про те, що в передвоєнні роки до Радянського Союзу, зокрема до України, активно засиляли свою агентуру розвідки сусідніх держав. При цьому, як правило, використовувалися контрабандисти, перебіжчики, злодії, заарештовані поліцією. Після відповідної вербовки вони засилялися на територію нашої країни. Кому з них не поталанило на слизькій шпигунській стежинці, той і поповнив статистику відмовлених у реабілітації.

Серед контрреволюційних злочинів, здійснених у роки Великої Вітчизняної війни, можна назвати зраду Батьківщині та співробітництво з окупантами. За вчинення таких злочинів репресовані, переважно в судовому порядку, ті, хто служив у каральних органах окупантів, вермахті, його

допоміжних підрозділах та інші особи, що прийняли присягу на вірність Німеччині чи займали відповідальні посади в адміністративних органах окупаційної влади. У відповідності зі ст. 2 Закону від 17 квітня 1991 р. вони не підлягають реабілітації.

Серед кримінальних справ на зрадників Батьківщини спостерігається чимало таких, де як контрреволюційні кваліфікувалися злочинні дії тих, хто фактично вчинив чи намагався вчинити військові злочини, дезертирство тощо. У таких справах складаються відповідні висновки з обґрунтуванням відмови в реабілітації, пропонується перекваліфікація злочинних дій на відповідну статтю кримінального кодексу того часу і справа направляється в органи прокуратури.

Робота по виконанню вимог Закону «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» здійснюється у самій тісній взаємодії СБУ з Генеральною прокуратурою України та обласними прокуратурами.